

6568

۲۹۵

۱

۱۷۲

۱۹۱

پرنده‌های اساطیری

(تحلیل و توصیف نقوش پرنده‌های اساطیری تصویر سازی شده
در نگارگری ایران)

مؤلف:

نیکا میرشکاری

سرشناسه	: میرشکاری، نیکا، ۱۳۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: پرنده‌های اساطیری: تحلیل و توصیف نقوش پرنده‌های اساطیری تصویرسازی‌شده در نگارگری ایران/مؤلف نیکا میرشکاری.
مشخصات نشر	: قم: نسیم کوثر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ص.
شابک	: 978-964-240-430-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۵.
عنوان دیگر	: تحلیل و توصیف نقوش پرنده‌های اساطیری تصویرسازی‌شده در نگارگری ایران.
موضوع	: پرندگان در ادبیات
موضوع	: Birds in literature
موضوع	: پرندگان — جنبه‌های سمبولیک
موضوع	: Birds — Symbolic aspects
رده بندی کنگره	: ۴۰۰۹PIR
رده بندی دیویی	: ۰/۸۳۶۲۱۵۸
شماره کاتالوگ ملی	: ۵۸۶۲۵۳۵

انتشارات نسیم کوثر

قم - خیابان صفائیه - کوچه ممتاز - پلاک ۷۳

روابط عمومی: ۰۲۵-۳۷۷۳۴۳۷۷ دفتر فروش: ۸-۳۷۸۳۰۵۶۷

شناسنامه

* عنوان: پرنده‌های اساطیری (تحلیل و توصیف نقوش پرنده‌های اساطیری تصویر سازی شده

در نگارگری ایران)

* مؤلف: نیکا میرشکاری

* ناشر: نسیم کوثر

* چاپ: چاپخانه ذاکر

* نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸

* تیراژ: ۲۰۰ نسخه

* قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان

سید الشهدا

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم
که زحمات و محبت بی دریغشان
در همه مراحل زندگی راه گشای من بوده
است

تشکر و قدردانی

از جناب استاد نیکان پور به خاطر محبت و
توجه و بزرگواری ایشان
و تشکر فراوان از سرکار خانم دکتر جعفری
مدیر گروه محترم به خاطر تمام زحمات و
محبتشان.

فهرست

چکیده..... ۹

مقدمه..... ۱۰

فصل اول: ادبیات تمثیلی و استعاری

بخش اول: زمینه‌های پیدایش نماد در هنر ایران..... ۱۵

• معنا و مفهوم نماد..... ۱۶

• روش‌های نماد سازی..... ۱۸

• ادبیات تمثیلی و استعاری..... ۲۰

بخش دوم: مفهوم پرنده در فرهنگ و ادبیات ایران..... ۲۳

• فره، نیروی آسمانی و جادویی..... ۲۳

• پرنده‌های اساطیری..... ۲۷

• سمبل‌های تعالی..... ۲۹

بخش سوم: بازآفرینی ادبیات کلاسیک..... ۳۲

• شکل‌گیری ادبیات کودکان و نوجوانان در ایران..... ۳۲

• بازنویسی ادبیات کلاسیک و افسانه‌های اساطیری..... ۳۸

- بازآفرینی ادبیات و افسانه‌های اساطیری - دینی ۴۲
- قصه‌های پریان ۴۳
- استفاده از اسطوره در ادبیات کودک و نوجوان ۴۴

فصل دوم: نقوش پرندگان

- بخش اول: روایت تصویری در ایران باستان ۴۹
- تاریخ تصویرگری کتاب در دوران باستان ۵۲
- تاریخ تصویرگری کتاب در ایران دوران اسلامی ۵۵
- خصوصیات هنر تصویری ایران ۵۹
- بخش دوم: مفاهیم نمادین در هنر ایران ۶۳
- نمادگرایی در نگارگری ایران ۶۴
- انواع عناصر نمادین در نگارگری ایران ۶۵
- جلوه‌های آرایشی و نمادین حیوانی و گیاهی ۶۷
- جلوه‌های آرایشی و نمادین پرنده و مرغ ۶۹
- بخش سوم: نقوش پرندگان ۸۶
- پیشینه‌ی تصویری پرنده و مرغ در هنر ایران ۸۷
- نقوش پرندگان بر سفال‌ها و اشیاء ۹۹

- دسته‌بندی انواع نقوش پرندگان در سفالینه‌ها ۱۰۲
- بازخوانی عرفانی نقوش سفالی ۱۱۰
- گل و مرغ ۱۱۲

فصل سوم: زبان مرغان

- بخش اول: منطق الطیر عطار..... ۱۱۵
- زبان مرغان ۱۱۷
- ویژگی‌های پرندگان منطق الطیر ۱۱۸
- انواع پرندگان منطق الطیر ۱۱۹
- بخش دوم: سیمرغ (عنقا) ۱۲۶
- سیمرغ در اسطوره‌های ایرانی ۱۲۷
- عنقای مغرب ۱۲۹
- سیمرغ در اوستا ۱۳۲
- سیمرغ در شاهنامه ۱۳۲
- سیمرغ در منطق الطیر ۱۳۳
- ققنوس ۱۳۵
- بخش سوم: پیشینه تصویری منطق الطیر..... ۱۳۷

فصل چهارم: گزارش تحقیق عملی

۱۵۵..... نتیجه گیری

۱۶۰..... تحقیق عملی

۱۷۰..... فهرست تصاویر

۱۷۴..... منابع و مآخذ

چکیده

نقش پرنده از مهمترین نقوشی است که در ادوار مختلف هنر ایران وجود داشته است، نقوشی که از سده‌های نخستین هزاره چهارم قبل از میلاد همراه با جانوران دیگر بر روی سفالینه‌های ایرانی بر جای مانده و در نگاره‌های ایرانی نیز حضور چشم‌گیر داشته‌اند و نشان دهنده آن است که پرنده از جایگاه خاصی در هنر ایران به ویژه نگارگری برخوردار بوده است. سبک طراحی این نقوش معرف شیوه‌ای انتزاعی است که نشان از یک هم‌سنخی در ساختار بصری با آثار هنری دوره‌ی معاصر دارد.

هدف این پژوهش مشخص کردن جایگاه نقش پرنده‌های اساطیری و معنا و مفهوم آنها در نگارگری ایرانی است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که این نقوش در هنر نگارگری ایرانی پیشینه‌ای به قدمت تاریخ دارند و از فرهنگ غنی و پر بار ایرانی سرچشمه گرفته است. پرنده با معنا و مفهومی که از لحاظ سمبولیک و طبیعی دارد، مورد توجه بسیاری از هنرمندان قرار گرفته و به عنوان موضوع اصلی نگاره‌ها و همچنین به عنوان عناصر تزئینی، در حاشیه نگاره‌های ایرانی دیده می‌شود و در بسیاری از نگاره‌ها از باورهای اسطوره‌ی ایرانی سرچشمه گرفته‌اند. به عنوان مثال، سیمرغ از برجسته‌ترین نمونه‌های پرندگان نمادین در نگارگری است.

مقدمه

به نام او که خدای آفریننده عالم امکان و پدید آورنده جهان و نگارنده صورت آفریدگان است و صورت و سیرت همه عالم از اوست.

هنر ایران با شعر و ادب فارسی الفت دیرینه دارد و به مرور زمان با حکمت کهن ایرانی و عرفان اسلامی در آمیخته است و بر اساس همین حکمت ایرانی، هنرمند نیز در پی بازنمایی طبیعت ملموس نیست؛ بلکه در راستای بازنمایی جلوه‌های نامحسوسی که بسترهای مادی معینی ندارند، به ارائه نمودهایی از جوهر صور طبیعی می‌پردازد.

فرهنگ خاورزمین، بیشتر فرهنگ سمبولیک است. در این فرهنگ سخن گفتن با نشانه‌ها و نمادهای پوشیده و پر رمز و راز، سنتی دیرپاست. ایران یکی از تمدن‌های خاوری است که ادبیات استعاری و تمثیلی در آن ریشه چند هزار ساله دارد. در بررسی کوتاه تاریخ ادبیات این سرزمین، با صدها متن ادبی سمبولیک روبه‌رو می‌شویم.

نگرش و فلسفه معنوی درون‌گرای مردم و گرایش آنان به نیروهای رازآمیز هستی که با زبان نمادین بیان شدنی است و همین طور استبداد و خودکامگی شاهان و فرمانروایان و ستم نیروهای بیگانه که نویسندگان و هنرمندان را وامی‌داشت گاهی آثار خود را به زبان رمزی بنویسند.

به رغم گسست‌های تاریخی و نفوذ فرهنگ‌های بیگانه، تحولات نگارگری ایران از پیوستگی و تداوم برخوردار بوده است و وجوه اشتراکات صوری و مضمونی فراوانی در آثار دوره‌های مختلف مشاهده می‌شود.

نمادگرایی به عنوان یکی از ابزارهای بیان تصویری و انتقال مفاهیم، آثار زیادی از هنر ایرانی را در صورت و معنا به هم نزدیک کرده است.

بنابراین، بررسی عناصر نمادین و نمادشناسی در نگارگری ایران، با توجه به جایگاه نمادها و چگونگی کاربرد آنها در دوره‌های مختلف قابل ملاحظه است.

عناصر نمادین به عنوان نماینده‌هایی از مفاهیم والا و دور از دسترس، در نگارگری ایران، جلوه‌های بارز و چشم‌گیری دارد و اغلب به صور گوناگون رشته‌های ارتباطی خود را با واقعیت ملموس حفظ کرده است.

نگارگری ایرانی با بهره گرفتن از بستر ارزشمند شعر و ادب فارسی و همچنین مفاهیم عمیق حکمت ایرانی و عرفان اسلامی، نه در پی بازنمایی طبیعت ملموس بلکه به فرانمایی جلوه‌های نمادین پرداخته است.

در این گردآوری من به دنبال زمینه‌های نمادین پیدایش نقش پرندگان و تحولات و به کارگیری این نقوش در زمینه‌های مختلف هنری بوده‌ام؛ به خصوص نقش سیمرغ که پرنده‌ای باستانی و نمادین در اشعار و داستان‌های رمزی و همچنین نگاره‌ها و تصویر سازی‌های ایرانی بوده است.

داستان سیمرغ عطار نمونه برجسته‌ای از ادبیات عرفانی و تمثیلی در سده هفتم و در روزگار تاخت و تاز مغولان به ایران است که موضوع مورد توجه من در تحقیق نظری و همچنین موضوع تحقیق عملی‌ام می‌باشد. درباره عطار و داستان

سیمرغ در فصل چهارم به طور کامل توضیح داده شده است. انتخاب این موضوع به دلیل وجود پرندگان مختلفی بوده است که نقشی نمادین و رمزی در داستان دارند و از این نظر به تحقیق عملی من نزدیک است.